

STATUS PRÆSENS
CONTROVERSIÆ VEXATISSIMÆ

DE
CREATURA
GEMEBUNDA

Rom. II. 19. seqq.

QUEM

DEO JUVANTE

PRÆSIDE

CHRISTIANO EBERHARDO
WEISMANNO,

THEOL. DOCT. ET P. P. ORDIN. ECCLES. TUBING. DECANO, ATQUE

ILLUSTRIS STIP. THEOL. SUPERATTENDENTE

Ad diem mensis Augusti A. D. MDCCXLV. h. lque consuetis

ad publicum Examen proponent

RESPONDENTES

M. JOHANNES LUDOVICUS HARTMANN, Neomontanus.

M. JOHANNES EBERHARDUS SAUITTER, Tubingensis.

S. S. Theol. Stud. in Illustr. Stipendio.

TUBINGÆ,

IMPRIMEBAT GEORGIUS FRIDERICUS MEZ.

ll. coll. diss. A
08 30, 39

a. CXXX. 39.

18

STATVS REIPUBLICAE
CONSTITVTIONVM

GRÆCÆ
GENÈRIS

1773

QUINTVS

ET SECVS

DE RE PVBICA

CHRISTIANO ERHARDO

WETZLAR

THEODORUS

PHILOSOPHVS

PHILOSOPHVS

PHILOSOPHVS

PHILOSOPHVS

M. JOHANNES
M. JOHANNES

PHILOSOPHVS
PHILOSOPHVS

1773

17

§. I.

Poterant nos, quod lubens & ante omnia fateor, multa prorsus a tractando hoc argumento non abstinere tantum, sed etiam absterrere, si statum præsentem hujus controversiæ vetustissimæ de *creatura gemebunda*, uti illum in novissimis quoque Theologorum scriptis deprehendimus, una cum genio seculi nostri, penitus inspiciamus. Illa *Apostoli Pauli* sententia, quam ex illius *ad Romanos Epistola C. VIII. v. 19. & seqq.* seligimus, jam pridem ad pulvisculum usque excussa est plus quam diligenter & attente, eaque insuper cum frequentia, ut prope tædium lectoribus hucusque excitaverit tot sententiarum de re una eademque multiplicatio & repetitio. Nullus proinde heic locus est inventionibus novis, ut quemquam charum suum *ευρηκα, ευρηκα*, tandem delectare possit & excitare, quantumvis alias soleat dici, nec semper in vanum, inventis facile esse aliquid addere. Una igitur & nobis amplectenda erit sententia ex illis, quæ hucusque in medium allatæ sunt, ac venerunt in controversiam, quod si quis fecerit, non certe placebit omnibus vulgaris labor, & pridem actus. Accedit, miscuisse se semper huic quæstioni exegetico-dogmaticæ Viros Doctissimos, quos frustra heic laborasse in eruenda veritate nemo temere dixerit: neque illi hoc iudicium de isto operæ suæ pretio solent expectare. Nec illud porro negari potest, esse plerasque *exegetes Apostolici* hujus loci, insigniores maxime, ita comparatas, ut nihil habeant incommodi in summa rei, imo, si spectentur in se ipsis, & extra contextum, plurimum habeant veritatis, atque adeo absque periculo

ullius doctrinae sanæ & salutaris, pro cujuscunque judicio, teneri possint omnes: Qua de causa eo inutilior videri possit nova & continuata de his rebus disputatio, & perpetua momentorum heic occurrentium vellicatio. Neque suspicax nimis erit, qui vereatur aliquantum hoc loco, ne, si quis unam & alteram expositionem, quæ jam prope pro exclusis habentur ex eligibilium numero (ad analogiam factorum, quæ non raro in Conclavi contingunt Romæ Cardinalibus magis vel minus Papabilibus) resumere vellet, id institutum parum gratiæ & favoris inveniatur apud eos, qui suam exclusionem volunt in pretio haberi. Præterea, si malum aliquod est in ipsa tot opinionum exegeticarum multitudine, quæ & hoc loco utique deprehenditur, non certe videtur æquum, aut bene factum, si quis novis exemplis augere id malum velit sine magna doctrinae Christianæ utilitate & incremento, quod inde posset expectari. Cum itidem certæ quædam sententiæ ferantur adhuc facilius in ea ætate, de qua creditur, quod nondum plenam lucis & veritatis habuerit, impatientius vero excipiantur, cum supponitur, omnia jam luculentius esse exposita, & in re satis superque ventilata majorem adesse obligationem cedendi sapientioribus, facile quoque in præsentem causa evenire potest, ut jus civitatis libertatisque privilegium ob easdem rationes jure ademptum censeatur illis opinionibus exegeticis, quibus olim magna fuit autoritas, quæ vero hodie magna cum *προφασει* repudiari & displicere incipiunt.

§. 2.

His tamen non obstantibus omnino persuasum habemus, licere nobis in alteram propendere partem, quæ suis rationibus nequaquam destituitur. Libertatem suam eruditi non minus ægre sibi patiuntur eripi in rebus ad forum suum pertinentibus, quam cives alii in sua Republica. Non est indignum posteris, dispicere & examinare, ad quem gradum lucis & soliditatis doctrinae doctrinarumque subsidia per Majores suos evecta sint, nec ne? & quid amplius monendum supplendumque sibi super sit? Quod si de exegesi *dictorum*

Scrib

Scriptura S. agitur, quæ in doctrina publica privataque sæpius occurrunt docentibus, eo magis certe necesse est diligenter attendere, ac denuo, ac iteratis vicibus, attendere, ut verum eorum sensum semper assequamur feliciter, & cum fructu solido ad aliorum institutionem pro modulo nostræ cognitionis & convictionis proponamus. Plurimum quoque interest nonnunquam, earum patrocinium suscipere sententiarum, quibus magno cum molimine sæpe inferuntur injuriæ ad periculum usque exilii & ostracismi, nisi novis conatibus inde eripiantur. Sint non raro res hujusmodi obsoletæ & tritæ, hincque sæpius actæ, & quasi eo nomine contemptæ, semper tamen novi accedunt schematismi, mutationesque accidentales, de quibus, quousque valeant? pariter judicare solent eruditi in his casibus, ut apud Theologos quoque locum habeat, quod apud JCtos alias in usu est, dicitur, a minima sc. circumstantia rem variari. Quod si omnia curate & diligenter investigando attendamus, esse aliquid in hoc loco *Apostolico*, in quo singulare momentum collocet *Apostolus*, ut ex gravi illius atque emphatica docendi forma colligere in promptu est, nemini sane vitio verti potest, si, quid hoc rei sit, semper certius pleniusque cognoscere & explorare cupiat, maxime dum videt, suspectum esse, quod in re tanti momenti in iisdem lineis & carceribus adhuc decurrant interpretes. Præter hæc universa & communia singularis nobis ratio occurrit cogitandi de vero sensu *textus* hujus *Apostolici*: quamvis enim & olim in nostris in *Ep. Pauli ad Romanos Scholis privatis*, ac deinceps in *Institutionibus* nostris *Theologia Exegetico-dogmatica* p. 1109. seq. nostram mentem pro instituti ratione dederimus expositam, multa tamen adhuc superesse fatemur, quæ jam dictis illustrationis confirmationisque gratia nunc possint adjici: quem ipsum etiam laborem eo suscipimus lubentius, quoniam non ita pridem singularis accessit *Qq. amicorum* invitatio, quibus placuit in argumentum *Dissertationis Academica* hanc deligere materiam, utque nostram de hoc loco *Paulino* sententiam ibidem paulo plenius edicamus, amice & humaniter rogare. Faciemus igitur, juvante Deo, & ex cupiditate satisfaciendi honestis desideriis, quod possumus, & curabimus, ut modeste,

deste, prudenter, & nemine invito, retractemus hanc causam meditatione Theologorum dignissimam.

§. 3.

Est autem inprimis memorabile in *statu moderno* hujus *controversiæ exegetico - dogmaticæ*, quod tot *Viri doctissimi*, & quidem ex illorum quoque numero, qui alias tandem expositiones præferunt, saltem plurima libertate utuntur in suo iudicio, candide tamen fateantur, communem heic sententiam de creatura ab hominibus, ipsisque maxime fidelibus, distincta, aliquid facilitatis & simplicitatis habere, quo ceteræ expositiones carere videntur. Jam olim mirati sunt interpretes, GROTIUM eruditionis criticæ & antiquariæ haud ignarum, & conscium quoque dubiorum, quæ heic moveri solent, agnovisse tamen, nativum hunc optimumque illius textus Apostolici sensum esse ad *h. l.* Sed & ejusmodi confessionis specimina colligi possunt ex recentibus *Virorum celeberrimorum* monumentis, qui totam causam & merita hujus causæ proxime ac inter ultimos inspexerunt. Dabimus aliquot exempla insignia. Ipse ex Nostris J. C. WOLFIUS post recensitas potiores sententias Virorum spectatæ eruditionis contrarias, ipsius etiam ITTIGII, DEYLINGII, LÖSCHERI, FÖRTSCHIIQUE, hæc tandem verba subjicit: *Mihi, fateor, hæc interpretatio adeo simplex, & tum scopo Apostoli, tum totius Orationis nexui accommodata videtur, ut non difficulter reliquis omnibus præferam, præcipue, si ab abusu, quem plures ab illa prudenter amoliti sunt, libera præstetur, nec omnia nimis presse urgeantur.* *Cur. Philol. & Crit. in IV. priores S. Pauli epistolas p. 149.* Ex Reformatis JOH. ALPHONSUS TURRETTINUS in *Commentario ad Ep. ad Rom.* posthumo, utut deinceps aliam præferat sententiam, agnoscit tamen & fatetur sua quoque ex parte, *præter id, quod sit receptissima hujus loci expositio, & maximi nominis patronos habeat, eam & voci κτισις, & παση η κτισις, aptissime convenire, & ceteras textus partes non infeliciter interpretari.* Num vero dubitandi rationes ab ipso postea allatæ ab hac tam apta exegesi eum jure dimoverint? suo loco postea examinabimus. Hoc loco solam istam confessionem memorabilem notamus, quam *l. c.*

p. 278.

p. 278. legimus. Modernus Academiae Franekeranae Theologus, HENR. VENEMA, non modo occasione verborum *Apostoli: δια τῶν υποταξάντων*: sed etiam alludens, ut opinor, ad totam illius sententiam de creatura vanitati subjecta &c. quam ille omnino ex communi doctrina interpretatur, *Nescio*, inquit, *quo fato acciderit*, ut *clara haec verba tam diversis lusibus fuerint subjecta*. V. *Nota* illius in ep. ad Romanos in *Opusculis* STEPH. de BRAIS per ipsum denuo editis p. 303. Praecipua quadam ratione in hanc rem allegari meretur Theologus hodie Giessensis celebratissimus, JOH. HERM. BENNERUS, qui quamvis dissentiens in summa rei, illo ipso loco, quo abjicit communem sententiam de creatura ab hominibus distincta, insigne tamen illi praebet testimonium, dum scribit: *Hoc certum est, ex sententiis omnibus, quae praeterea natae sunt, palmam isti tribuendam esse, nisi NB. id unicum obstaret, quod η κτιστος vindicanda sit in libertatem filiorum Dei a servitute corruptionis, & paulo post: Cetera ne quid dissimulem, adeo favent isti sententiae, ut eam praereliquis omnibus, nisi id unicum obstaret, amplectendam nobis esse putaremus*. V. erudit. *Diss. hujus Theologi de Gemitu Ecclesiae suspirantis libertatem c. V. §. 5. p. 61.* ubi ipse passim solvit objectiones communi sententiae contrarias, quae aliis dissentientibus invictae habentur. Quid vero adversus unicum illud dubium non sine specie excipi possit pro communi exegesi, suo deinceps loco annotabimus. Magnum certe in hac declaratione totius controversiae compendium est. Nolim denique negligere hoc loco *N. T. Berol. Gloss.* cujus hac parte Autor fuit ISACUS BEAUSOBRE, teste *illius Vita Hist. Manich.* inserta; Ibi vir alias liberrime cogitans, nec vulgaribus affixus opinionibus, praemissa historice creaturae per fideles expositione, de recepta & communi sic judicat in notis ad *b. l.* *Bienque cette explication, qu'on n'a pas voulu supprimer, ait quelque chose d'ingenieux, on s'arrête a celle, qui est la plus commune, parcequ'elle s'ajouste mieux avec le texte. S. Paul, qui personifie souvent les choses, ou leur qualitez, attribue icy aux Creatures inanimées des desirs, une attention, une volonté. Les Prophetes sont pleins de semblables prosopopées. Il veut dire, que l'on ne doit pas s'impatienter, que la glorification*
des

des fideles, & meme de ceux, qui ont reçu les premices de l'esprit, ne doit arriver, qu'avec le renouvellement du monde. Selectis his exemplis in præsentia contenti sumus, non ut autoritates autoritatibus opponamus (quamvis id non sit in omni casu illicitum) sed ut inde intelligamus, tantam inesse prærogativam & vim quasi præjudicalem communi sententiæ, ut absque urgentissimis rationibus deserri aut vilipendi non debeat.

§. 4.

Secundo loco status præsens hujus controversiæ exegeticæ cavere nos jubet, ne temere nobis eripi patiamur excellens & a ceteris distinctum *Apostoli* argumentum, hoc uno eventu exituque, ut ejus loco idipsum dicatur, quod sic satis jam expressum est in ceteris *S. Viri* verbis, atque adeo & ibi quærere sine necessitate inutile ac superfluum videri potest non absque ratione. Si quis fideles quoscunque, eorumque desideria ac suspiria pro liberatione sua, quærat apud Apostolum, illos utique magis apposite & longe certius inveniet sub titulo *filiorum Dei*, & *primitias Spiritus habentium*, quam sub nomine vago & generali *Χριστων*. Pulcherrimæ huic parti sententiæ doctrinæque Apostolicæ ne hilum quidem decedat, quamvis distincta & separata ratio credatur inesse in iis, quæ de *creatura gemebunda* sermone proprio & distincto *Paulus* Apostolus enuntiat. Quid opus est, huic nocere, ut alteri haud necessaria ad crescat utilitas? Stringimus hanc observationem. Creaturas ab hominibus distinctas ingemiscere statui suo præsentis, servire vanitati, esse in statu nexuque post peccatum primitivæ & nativæ earum conditioni nequaquam, vel saltem non omni ex parte, consono, ac præterea liberationem ab his ipsis divinitus esse destinatum, procul dubio agnoscunt plurimi, ex eorum quoque numero, qui negant, ea de re *textum docere Apostolicum*. Enimvero hanc veritatem gravissimam delere ex argumentis *Apostoli*, ubi apposite potuit applicari, ubi actu ipso applicatum esse, quam maxime verisimile est, ubi vim eximiam habet probandi, ubi ceteris veritatibus, quæ aliis curæ cordique sunt merito, nihil prorsus decedit, non modo necesse non est, sed nec utile & conveniens est. Solent utique interpretes hanc regulam
herme-

hermenevticam non contemnere, qua in textu aliquo Biblico non facile permittitur in unam confundere rationes a se distinctas, & in bonam partem vertitur, ubi loco unius duæ rationes Deo dignæ inde possunt erui. Sic e. g. (ut hoc exemplum nonnullis sit odiosum) hæc regula favet illis, qui *Rom. I. 20.* verba: ἀπο κτισεως κοσμου: non de creaturis mundi, sed de tempore durantis a creatione sua mundi interpretantur. Ex ποιημασι seu operibus Dei, consequenter & a creatione, aliud suo loco argumentum *Paulus* nectit egregium in *seqq.* Quid ergo opus est idem in verbis: ἀπο κτισεως κοσμου: quærere? Est vero in illis nova emphasis, & gravissima insuper ratiocinatio Apostoli, jam a creatione, a primis mundi initiis, Deum se manifestasse, eo modo & gradu, ut homines Dei cognitionem cultumque negligentes omni excusatione careant. Vel sola hæc ratio prærogativam huic expositioni conciliat. Est utique in ipsa etiam fœcunditate sermonis sacri divina sapientia. Plures si concurrant rationes Deo dignæ, vis utique unita eo est fortior. Igitur ex hac quoque consideratione favorabile oritur præjudicium pro communi sententia.

§. 5.

Discimus *tertio* ex præsentate statu hujus controversiæ exegeticæ, primam, vel saltem inter primas non postremam, occasionem discedendi a communi sententia fuisse observationem quandam criticam ex *antiquitatibus Judaicis* vel *Rabbinicis*, per quam nonnulli Viri Eruditi novam lucem oriri huic controversiæ crediderunt, petitam. Eam potissimum in *Horis suis Hebraicis* produxit *JOH. LIGHTFOOTUS*, asserens, esse phraseologiam Judæis tritissimam, per quam homines, præcipue vero gentiles, intelligant. Hinc & eodem sensu *Marc. XVI. 15.* & *Col. I. 23.* voc. κτισεως fuisse adhibitum a *Christo Domino* & *Apostolis*. Et certe occasione hujus *εξηγηματι* plures alii Viri Docti vix amplius dubitare cœperunt, secundum hanc hypothesin verba quoque *Apostoli Rom. IIX.* esse exponenda, quasi huic loco optime conveniret, omnibusque dubiis heic occurrentibus par esset. Eousque processum est in hac causa, ut erroris tam late disse-

B

disse-

disseminati originem inde repetant nonnulli, quod primi illius auctores vocem κτισews non recte intellexerint, &c. An autem hæc observatio tanti haberi mereatur, ut propter eam cetera deferantur omnia? ingens undique & nondum expedita quæstio est. Accurate conveniunt cum cogitatis meis pridem conceptis, quæ ipse Ven. BEN- NERVS in *Diss. cit.* utut in reliquis dissentiens, novæ illi objecit hypothesi. Utar igitur Viri docti verbis, tanquam extra partes omnes heic constituti. *Si quæras, inquit, unde constet, κτισω esse collectos ad Christum paganos? Si ex stylo veteris aut novi Testamenti proferris cupias argumenta, ibi firmamenta destituunt vestigantem.* Et rursus: *Nondum evidenter adprobatum esse credimus, jam tum Pauli tempore illam sapientum Hebraorum phrasin ita percrebuisse, ut posset a Paulo in orationem Græcam Sancti Codicis inferri.* Denique post multa alia similia addit Vir doctus: *Id maxime considerandum mihi videtur, homines Hebræos immodico semper fastu turgentes per contemptum id nominis indidisse paganis, ut illos Creaturas, se homines, Israëlitas, Sapientes, sc. appellarent. Paulum adeo per contemptum loqui de fratribus alienigenis, & arrogantiam in illa re Iudaorum alere ac fovere, quis opinetur? l. c. p. 63. seqq. ubi & merito reprehendit Dissert. quandam de gloriosa filiorum Dei libertate, quæ statuerat, Paulum ideo vocem κτισews adhibuisse, quod fideles tunc temporis tam abjecto loco haberentur ab hostibus suis, ut ignominioso nomine creaturæ gravarentur,* Addimus quoque non sine gravi causa, quod a Viris Doctis passim observatum, etiam in aliis hujusmodi Antiquarios sæpe peccasse per excessum, dum omnia prope dicta & formulas Salvatoris ex istis fontibus derivare ausi sunt, quasi plerumque accommodatas phrasibus & formulis gentis Judaicæ: cui verò hypothese, saltem exaggeratissimæ illius amplificationi, ceteri acriter contradixerunt Theologi. Eundem paralogismum hoc quoque loco commissum esse, valde probabile est. Adversus parallelismum *Marc. XVI. 15. & Col. I. 23.* ejusque nexum cum observatione ista Talmudico - Rabbinica gravia multa excipere facillimum est. Lusus illi Judaici sunt longe recentiores. Nec opus est in universum illius phraseos usum exinde repetere. Nihil attinet in locis istis de solis gen-

gen-

gentilibus cogitare. Hinc alii totum genus humanum ex Judæis & gentibus constans hoc nomine indigitari statuerunt, ut postea videbimus. Si quam emphasin *Marc. XVI.* in generali notione κτισεως liberet quærere, satius esset de fructu & beneficiis redemptionis Christi atque Evangelii ipsius in mundo prædicati certo sensu ad alias quoque Creaturas, præter homines, redundantibus cogitare: uti sane hoc scopo Theologi integris *Dissertationibus* de efficacia meriti Christi regniq[ue] gratia in regno potentia docuerunt. Sed ne quidem opus est de hoc disputare. Quo sensu voc. κτισεως sit intelligendum? materia docet substrata. Ex solo vocabulo plena decisio non sequitur. Hinc apparet, quantum discrimen sit inter textus *Marc. XVI.* & *Rom. II. 9.* Ibi est creatura, cui annuntiari vel prædicari potest Evangelium. Hic est creatura suspirans & vanitati obnoxia. Si prius dici non potest, nisi de creaturis rationalibus, falsum tamen est, dici non posse, quod etiam creaturæ reliquæ non possint servire vanitati & corruptioni, certoque sensu super hac servitute ingemiscere. Non potest igitur hætenus ab uno textu ad alium concludi, nisi cetera sint paria, quæ tamen paritas ostendi non potest. Phrasis Paulina *Col. I. 23.* τὰ κηρυχθέντα ἐν πάσῃ τῇ κτίσει τῇ ὑπο τοῦ οὐρανοῦ adhuc minus comparari potest cum sensu voc. κτισεως *Rom. II. 9.* partim ex eadem ratione, quam modo diximus, partim, quia quæri adhuc potest, annon prædicare τῇ κτίσει diversum sit a prædicare ἐν πάσῃ τῇ κτίσει? *V. 6.* eadem res exprimitur per verba: ἐν παντί τῷ κόσμῳ, quod non modo incolas, sed etiam locum habitationis designat. Quicquid horum sit, certum esse videtur, quod ex *II. cc.* de sensu *Rom. II. 9.* seqq. apodictice judicari nequeat, nec sequatur, si in prioribus locis vox κτισεως de hominibus exponi potest ac debet, idem etiam fieri in posteriori oportere, cum magna sit & notoria inter utrosque textus diversitas. Patet igitur, hypothese[m] illam, quæ in statu præsentis hujus controversiæ omnem prope facit paginam, ad eam cum certitudine definiendam prorsus non sufficere.

§. 6.

Deprehendimus 4. in præfente ftatu hujus controverfiæ exegeti-
 cæ, quod, cum fensus vocis κτισεως ordinarius planus fit & facilis,
 ac præterea femper idem ac fibi conftans, e contrario nova & info-
 lita illius acceptio apud *Viros doctos*, qui eam defendunt, ufque adeo
 fixa & certa non fit, fi vel paululum ad exegefin fpecialem fit pro-
 grediendum, ut potius in hunc ufque diem mirabili modo verfa
 reperiatur in varias formas, fitque fenfim formata & reformata
 fenfimque, imo etiam correctæ & emendatæ, ut femper deftruat
 iterum, vel in totum, vel in tantum, quod alter ædificaverat. Non
 eft fane hæc perpetua viciffitudo, & renovata continuo fcena, indi-
 cium certitudinis & convictionis, quin fpeciem potius præbet, non
 effe *radicem verbi* in hac hypothefi, nec tuto firmoque gradu eidem
 inniti poffe interpretes. Primos Autores novæ fignificationis voc.
 κτισεως primos quoque effe oportebat, qui fruèrentur fuo labore in
 vero & genuino hujus loci fenfu indagando inveniendoque. Atqui
 illi infelices fuerunt hac parte, dum inciderunt fuis meditationibus
 in gentiles prædicationem Evangelii fibi exoptantes & liberationem a tenebris
 fuis Ethnicis. Mox enim alii Viri docti retexebant hanc telam, &
 videbant acute, aberrare a vero fenfu textus Apoftolici, qui fic
 fentiunt: oftendebant enim, clariffimum effe, quod hic non ad gra-
 tiam præfentis, fed ad gloriam futura vitæ, refpiciat Apoftolus, non ad re-
 velationem Evangelii, fed ad adoptionem vel filiationem fummi ordinis con-
 junctam cum ipfius quoque corporis liberatione & ἀπολυτρωσει. His per-
 fpectis incommodis alii expoferunt κτισειν de Christianis feu fidelibus
 ex gentilifmo converfis, in quos utique rectius ifte gemitus cum re-
 liquis prædicatis quadrat. Enimvero ne id quidem placuit multis
 ex eorum quoque numero, qui κτισειν de hominibus exponendam
 effe cenfent. Monuerunt, abire hanc fignificationem ab ufu illius phra-
 feos Judaico, unde tamen defumpta credatur: nullam rationem adeffe,
 cur Paulus de defiderio futura gloria tractans diftinguere voluerit a defide-
 rio fidelium paganorum defiderium Hebræorum fidelium, quorum tamen in
 civitate Chrifti fit equalis conditio. Poftquam alii fideles in genere fub-
 ftit-

stituerunt, quod unum utique tunc dici poterat in hac hypothese, non defecerunt ex eodem genere Scriptores, qui reformatis his ideis contradicerent. *Primo*, inquit, *si fideles designare voluisset Paulus, eos vocasset καινην κτισιν, καινης ανθρωπων, quemadmodum alibi vocantur. Secundo. Creatura, de qua hic sermo est, a fidelibus aperte distinguitur, nam dicitur expectare revelationem filiorum Dei. E. filii Dei & creatura, de qua hic agitur, idem non sunt.* Ut alias ipsorum rationes similes prætereamus. Addimus & istud exemplum. Sollicitavit quosdam cum Veteres, tum Recentiores, notio *πασης της κτισεως* de creaturis rationalibus accipienda ad credendum, quod de bonis ad minimum angelis aliquid simile dici possit ob eorum in hoc mundo ministeria. Nequaquam vero aliis plerisque placuit hæc meditatio, cui novissimus quidam *Scriptor* istam censuram opposuit. *Quomodo*, inquit, *de puris illis oppido & beatis dicetur Angelis, eos esse subiectos vanitati, imo & servituti corruptionis, e qua optent ac expectent liberari? Dicunt, eos propter hominum peccata ad varia ministeria in terris obeunda obligari, qua iis ingrata videntur, & a quibus liberari cupiunt. Sed injuria est sanctissimis illis Spiritibus hæc cogitatio. Etenim, qua sunt pietate, nulla non ministeria a Deo imposita lubentissime obeunt. Ut jam mittamus, nullam esse causam, cur angeli, sive boni, sive mali, generali illo κτισεως nomine vocentur.* Omnia ista hæctenus non eo fine proposuimus, ut de valore singularum rationum, quas una pars alteri opposuit, decretorium hic ferremus iudicium; ex ipsa autem variatione unius hypotheseos per tot ramos hanc rursus conclusionem elicimus, communem sententiam apud suos defensores esse firmiorem, quam alteram illam ejus ruinis superstructam: idque præjudicium pro exegesi recepta, nostro tenui iudicio, non esse negligendum.

§. 7.

Superfunt ex eodem genere *due maxime sententia*, quæ locum singularem merentur. *Una* est, quæ hanc *κτισιν* rejectis ceteris opinionibus universis exponit de toto genere humano: *Altera* vero, quæ eandem interpretatur de Ecclesia N. T. In priorè hypothese plerique, quæ objiciuntur, incommoda declinantur per restrictio-

B 3

nem

nem *κτισεως* ad gentes universas, seu totum genus humanum, quo-
 usque illud in communi miseriis, morbis, & tandem morti obno-
 xium est, illi vero, qui primitias Spiritus habere dicuntur, expli-
 cantur de Apostolis aliisque primæ notæ Christianis. Unde duo de-
 rivantur argumenta consolatoria ex mente Apostoli. Primum est,
 si hæc sit communis hominum conditio, natura & constitutio vitæ
 humanæ, num grave Christianis videri debeat, quod suam quoque
 partem in illis miseriis habeant: Alterum autem, si Apostoli, qui
 tantis præ Christianorum vulgo prærogativis gaudebant, qui pri-
 ma, imo & præstantissima, Spiritus S. dona acceperant, tamen ea-
 dem mala cum ceteris experiantur, vitamque in suspiriis & gemitu-
 bus trahant, grave ceteris videri non debere, quod eadem ipsis fors
 sit, iisdemque miseriis involvantur, „ Quod ad *alteram hypothesein* at-
 tinet, quam Vir quidam doctissimus receptæ interpretationi substi-
 tuit, ea in pleniore Systemate huc redit: „ Tria ab Apostolo adhi-
 beri desideria, quorum primum sub nomine *κτισεως* est Ecclesiæ N.
 T. quamdiu est in hoc mundo, ubi liberationem a vanitate & re-
 velationem suæ gloriæ anhelat: secundum est Ecclesiæ in cælo, ubi
 revelationem suæ gloriæ, & plenum jus filiorum suspirat: Tertium
 desiderium singulorum privatim, quo tum revelationem sui glorio-
 sam, tum liberationem hujus corporis anhelant. „ Quilibet intelli-
 git, Viros hosce doctissimos, meditationum istarum Autores, post-
 quam a communi sententia discedendum esse rati sunt, supplere his
 voluisse defectus & lacunas eorum, quos in §. 6. allegavimus. Nec
 certe inficias quis iverit, multa ab iis heic ingeniose excogitata &
 perpolita esse, imo digna esse, quæ in examine hujus controversiæ
 exegeticæ sine studio partium & cum cura attendantur. Interim cer-
 tum quoque est, has quoque meditationes suis nodis ac difficultati-
 bus nequaquam destitui. *Primo* quidem nova in his hypotheseibus
 exempla sunt illius mutationis & reformationis, de qua in §. 6. di-
 ximus. Ideo adduntur hæc cogitata, quia tot alia haud plene satis-
 faciunt. *Secundo* autem satis apertum est, hypothesein de *κτισεω* per
 totum genus humanum explicanda, iisdem premi dubiis, & parum differ-

differ-

differre re ipsa ab iis, quæ prius dixerant alii: cum enim vel sic genus humanum distincte considerari debeat a fidelibus & Christianis, id unum superest, ut non homines universi, sed vel gentiles, vel Judæi, vel falsi Christiani sint illa ipsa κτῆσις, de qua loquitur Apostolus. Tertio declamatoria magis videntur, quam solida, cum multis verbis prætenditur, fuisse apud gentes universas ea desideria, eam expectationem & spem, quam Paulus describit, eo quod innata sit hominibus universis immortalitatis ac felicitatis cupido &c. Confusas istas, impuras, & omni fundamento solido vacuas gentilium ideas & judicia de statu hujus & futuri mundi in exemplum & excitationem Christianorum proponere voluisse, quis crediderit? Imo vero ubique eos repræsentat Paulus ut homines ἐλπίδα μὴ ἔχοντας. Ephes. II. 12. I. Thess. IV. 13. atque adeo parum idoneos, a quibus hac parte Christiani discere quid possint in patientia malorum hujus vitæ, & spe futuræ liberationis. Quarto idem hic est parallelismi Marc. XVI. & Col. I. cum loco nostro defectus, qui alibi quoque regnat. Potuit Evangelium prædicari πάση τῇ κτίσει atque adeo, si velis, generi humano universo: sed non ideo totum genus humanum est illa κτῆσις, quæ suspirat ac desiderat libertatem & gloriam filiorum Dei. Hæc sunt prædicata diversissima, atque adeo & diversa postulant subjecta. Hactenus igitur in summa rei nihil expeditum est, sed dubia saltem dubiis cumulantur & permutantur. Sed nec altera hypothesis omni exceptione major esse videtur de Ecclesiæ sc. militantis ac triumphantis, nec non privatorum fidelium suspiriis. Res ipsa vera est & ardua: id unum quæritur, an ea sit argumentum doctrinæ Apostolicæ, de qua hic agitur? Maxime verba v. 21. ἀχρι τῶν νεφελῶν supponere videntur, creaturam congemiscientem alibi, quam in Ecclesia N. T. quærendam, ad minimum ibi non incipere. Non liquet, sub nomine κτισεως proponi Ecclesiam: & revera nulla adduci potest ratio, cur sic loqui voluerit Apostolus præter omnem morem suum. Sine gravi necessitate, ut postea videbimus, plana & facilis hujus vocabuli significatio abjicitur in hoc loco, quæ magis certa est, & cujus prærogativæ magna ex parte agno-

agno.

agnoscuntur. Porro prorsus non est opus, *primitias Spiritus habentes* in cœlo hic quærere, cum aptissime idem conveniat vel quibusvis fidelibus, vel, si credatur, aliquid etiam eximium tribui parti fidelium, illis ipsis fidelibus, qui inter primos, sive ex Judæis, sive ex gentilibus, ad Dominum conversi sunt. Certe id, quo beati in cœlo jam fruuntur, longe ultra primitias hujus vitæ aflurgit, rectius autem quadrant istæ primitiæ in eam partem beatitudinis, quam fideles in hac vita partim re ipsa, partim spe, præcipiunt, teste ipso *Apostolo v. 24.* Jam olim quoque contra eos, qui angelos quoque huic causæ miscere voluerunt, monitum est, *αποκαταδοκίαν* quidem civibus facilius tribui ecœlestibus, sed non *το συσυναζειν* sive *το συνωδιειν*. Ostendunt etiam exempla Virorum doctorum, ne quidem verba: *καὶ ἡμεῖς αὐτοῖς*: necesse esse ad aliud subjectum a prioribus distinctum applicare. Denique, si placeret in *v. 23.* hanc emphasin requirere, triplex illud suspirium ibi liceret invenire, non vero in *versibus preced.* quorum subjectum est *ἡ κτισις & πᾶσα ἡ κτισις* ab illis omnibus facile distinguenda. Imo secundum illud filium fieri posset non incommode, ut non tria, sed quatuor, suspiria ponantur, siquidem alia via textui satisfieri non posset, quod tamen nemo temere affirmaverit.

§. 8.

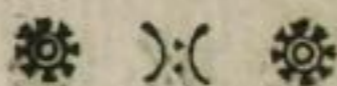
Discimus porro *s.* ex præsentē statu *controversia* nostræ *exegetica*, quænam adhuc hodie reperiantur rationes, propter quas *Viri* quidam *doctissimi*, cum alias a communi sententiâ haud nimis alieni videantur, quasi inviti & præter inclinationem, ab ea sibi recedendum esse existiment. Dicitur passim ab hoc Viro erudito, *oleum & operam eos perdere, qui istam defendunt*: ab illo, *habere eos in ipsa verborum serie, quod reclamet*: ab isto, *adesse omnino rationes quasdam, quæ ab illa hypothese amplectenda deterreant*. Plures ejus generis qualificationes non adducimus. Liceat ex modernis Scriptoribus insignibus J. ALPH. TURRETTINUM, & Ven. BENNERUM ad hunc scopum deligere, ut ex eorum objectionibus, quasi per veritatem extortis, occasionem habeamus explorandi, an causa adeo deplorata & conclamata

mata

mata sit, quam communiter hucusque defenderunt Theologi? Aliqua TURRETTINI verba supra jam §. 3. adduximus, quibus is deinde seqq. subjungit. *Primo, inquit, dura admodum & loco parum apta videtur, quam hic ponunt, prosopopœia. Fatemur quidem, & in Psalmis, & apud Prophetas non infrequentes esse prosopopœas. . . Verum ab epistola, qualis hac est, figura adeo sublimis atque audax aliena esse videtur. 2. Quod supponitur in hac hypothese, orbem universum hominis peccato in deterius versum esse, id nullibi docet Scriptura, & a verisimilitudine plane abhorret. De terra quidem dicitur, quod maledicta erit propter hominem, & quod spinas feret &c. sed nihil de ceteris orbis partibus. 3. Loquitur Apostolus de re notissima. Scimus, inquit. Quis vero dicat, anxiam illam expectationem Creaturarum, etiam inanimatarum, & suspiria, & spem, fore, ut gloria filiorum Dei participes sint, (qua quidem est duntaxat figura sermonis) fuisse quid notissimum? Denique quid pertineret illa prosopopœa ad consolandos fideles afflictos & vexatos, qui tamen scopus est sermonis illius Apostolici? l. supra cit. p. 278. Enimvero non omnes arbitrabuntur, in his objectionibus TURRETTINI invictam esse vim probandi. Quod ad primam attinet, non opus certe est disputare, an figura ista prosopopœia possit vocari? vel an mera sit metaphora? Sufficit hujusmodi figuras in S. literis tam frequentes esse, ut in dubium jure revocari nequeant. Ipse Ven. BENNERUS scribit, tantum abesse, ut audacior ille tropus censeretur debeat, ut elegans potius & dignissimus Scriptore sacro, & frequens in sanctioribus tabulis jure reputetur. . . Hoc loco κτισις gemere dicitur & suspirare hoc sensu: Creatura certissima liberatio parata est, ad quam propius in singulos dies tendit, ejusque abusus movet conditorem, ut liberationem promissam maturet. Atque illis metaphoris quid est in S. literis usitatus? Dissert. cit. p. 62. vid. & seqq. Igitur ne illis quidem, ut ex his speciminibus colligimus, ista objectio tanti est, qui quoad summam rei consentiunt cum negantibus. Lubens etiam fateor, nec me ea ratione valde moveri, si cetera sint imparia. Majus momentum secunda objectio habere videtur. Et credibile profecto est, non tam reliquas de vocabulo κτισις disputationes criticas in causa esse, cur communior sententia paulatim αχρηστος & ingrata facta sit? quam nodos illos Philosophico - Theologicos, quos multi in ea corruptione & vanitate πασις της κτισις, & reli-*

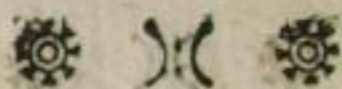
C

quis,

quis, invenire sibi visi sunt. Nos existimamus, in examine hujus causæ incipiendum esse a certis, quæ nemo facile diffiteri possit. Cum doctrina Apostoli de gemitu creaturarum ob servitutem vanitatis & corruptionis hominum causa sit tradita, omnino ante omnia heic cogitandum est de creaturis illis, quæ nexum habent cum hominibus, eorum usui & potestati subjacent, ab illorum statu in suo quoque statu plurimum pendent, & peccati causa & ipsæ sequelis peccati humani factæ sunt obnoxia. Sic de terra, quam homines inhabitant, certum est, quod illi *maledictio* quædam propter peccatum hominis imposita sit. *Gen. III. 17. V. 29.* Eam per peccata, sive privata, seu publica & longe lateque grassantia durantiaque *pollui & corrumpi* (*φθειροθαι*) sæpissime testatur Scriptura, hæcque aliquando erit gloria Dei sancti & fortis, ac jubilum Cœli & terræ, quando Deus *judicabit eos, qui terram suis fornicationibus omnis generis corruperant* per longum tempus (*ητις εφθειρε την γην εν τη πορνεια αυτης*) vid. *Levit. XIX. 27. Apoc. XIX. 2.* Huc procul dubio etiam pertinet magna illa potestas Satanæ & malorum Spirituum in creaturas post peccatum, partim proprium, partim ipsorum hominum, quæ non prius cessabit, nisi cum hoc mundo, & omnibus illis scenis, quæ peccati durantis fructus sunt & confectionaria. Nec illud dubitandum, universalem prope & horribilem abusum Creaturarum per homines ad peccandum, & per peccata, quam maxime pertinere ad *servitutem vanitatis & corruptionis*, de qua *Paulus* nos docet. Quod si porro consideramus nexum Creaturarum, mutuumque earum Systema & vinculum, partim physicum, partim morale, nec illud absurdum erit dicere, posse in sensu Scripturario illis quoque Creaturis hujusmodi *σεναζειν & ωδινειν* attribui, quas forte in se ipsis illa *φθορα και ματαιοτης* physice attingere non potuit, ob communionem mutuan, & relationem sive generalem, sive specialem, quæ infinitis modis inter creaturas locum habet. Eo modestius tamen de his specialibus est loquendum, quo certior est nostra ignorantia de rebus multis, iisque haud minimi ponderis, utut procul dubio totus ille status Creaturarum, earumque per peccatum & post peccatum conditio longissime majora & plura involvat, de quibus nos specialem reddere non possumus rationem. Uno verbo, cavendum est, ne ob-
jectio-

jectionibus variis & nimis audacibus præjudicium creemus veritati-
 bus in se hic satis certis, quarum momentum in ordine ad Deum ejus-
 que sanctissimum regimen nequaquam est exiguum. *Tertia* dubitan-
 di ratio TURRETTINI, quamvis & ab aliis ante ipsum odiose adhibita,
 eo minus morari nos debet, quoniam ipse, dum adstruit & urget suam
 hypothesein de gemitu *κτισεως* tanquam totius generis humani suspi-
 riis, operose probare conatur, eam esse conditionem universi generis
 humani, ut perpetuis mutationibus, miseris, ac morti tandem ob-
 noxium sit, hincque fiat, ut sub pondere miseriarum suarum gemat,
 suspiret, & felicioris sortem desideret. Hæc si vera sunt, nec ipsis Ech-
 nicis ignota fuere, quæ huc in summa rei pertinent. Enimvero hac
 confessione ne quidem opus est. Loquitur *Apostolus* de seipso, loquitur
 de Christianis, quibus hac parte revelatio & lux amplior contigit, &
 quibus ea, quæ *Apostolus* heic docet, ignota esse non potuerunt. Re-
 cte igitur dicere potuit: *Οίδαμεν*: Novimus, nim. non tantum per
 traditionem qualemcunque & enervatam, atque corruptam, sicut gen-
 tiles, sed certa ac divina fide. Quod denique TURRETTINUS objicit,
 nulli usui futuram hanc figuram ad consolandos fideles afflictos & ve-
 xatos, id sane nec illi concedunt, qui alioqui cum ipso locum nostrum
 aliter, ac vulgo fieri solet, explicant, largiuntur enim, admissa ea hy-
 pothesi, hunc sensum fore: *creatura omni certissime paratam esse libera-
 tionem, ejusque abusus movere Creatorem, ut liberationem promissam matu-
 ret: multo adhuc magis fidelibus expectandam esse in patientia liberationem
 suam gloriosam, eamque certo certius esse eventuram.* Eodem jure dici alias
 posset, nullum usum habuisse figuram exhortandi Israëlitæ seu Judæos,
 quando in parænesi sua *Deus cælum audire jussit, & terram in aures ad-
 mittere, quæ Dominus sit locuturus. Es. I. 2. 3.* itemque in locis aliis in-
 numeris. Est enim heic exhortationis & consolationis eadem ratio.
 Judicet nunc lector, an Vir alias judiciosissimus satis graves habuerit
 causas propter has objectiones deserendi receptam interpretationem,
 de qua paulo ante confessus est ipse, eam & verbis *κτισεως* conveni-
 re, & ceteras textus partes non infeliciter interpretari? Superest illa
 ipsa ratio, ob quam, si vel sola esset, communem sententiam stare
 non posse, Viri quidam Doctissimi existimant: Secuturum nim. si
 C 2 id

id Apostolus vellet, creaturas etiam reliquas in libertate gloriae filiorum Dei partes aliquas esse habituras, quod utique rei ipsi repugnet. *Ελευθερωθησεται η κτισις . . εις την ελευθεριαν της δοξης των τεκνων της Θεου*: sunt illa Apostoli verba, quæ putant esse clarissima. Enimvero & hic nescio, cur Viri docti tam exiguam rationem habeant illarum responsionum, quibus ista difficultas pridem mitigata & sublata est. Multa hic nervose complexus est MARCKIUS. *Præpositionem eis, inquit, accipe, si lubet, finaliter, in, ad, propter libertatem gloriae filiorum Dei, ut hac eo modo augeatur & illustretur . . Illam, si mavis, cape conditionaliter, ad, præter, supra libertatem gloriae filiorum Dei, ut ad hanc jungatur etiam liberatio creaturae. Illam, si id magis placet, intellige normaliter & suo modo terminative, ad, juxta, secundum libertatem &c. ut ad ejus similitudinem fiat & progrediatur creaturae liberatio. Illam, si aliud adhuc vis, expone temporaliter per ey, in libertate: quando hæc eis continget, creatura quoque liberabitur. Illam, si neque sic tibi satisfactum sit, redde efficienter seu instrumentaliter per libertatem &c. ut Creatura hoc ipso sit liberanda, quod filii Dei sint liberandi a peccato & poena omni.* V. Sylloge Dissert. Exercit. XII. p. 558. Ut taceamus, ne absurdum quidem esse, si Creaturis aliqua participatio gloriae fidelium tribuatur, non eodem quidem modo, sed pro conditione subjecti, & quousque id creaturis liberandis convenit. Imo valde morosum oportet esse Criticum, qui id negare sustineat dictis modis expositum. Hinc & BEAUSOBRE vertit hæc verba: *dans l'esperance, qu'elles seront aussi delivrées de la servitude de la corruption pour (jouir) de la liberté & de la gloire des enfans de Dieu & in Not. de la gloire par le renouvellement du monde, & de la liberté, par l'abolition de la Tyrannie, que l'homme pecheur exerce sur les Creatures.* N. T. gloss. ad h. l. Quo ipso constructioni voc. *απο* & *εις*, in quo tantum pondus a nonnullis heic collocatur, in sensum termini a quo & ad quem, prorsus nihil derogatur. Putamus igitur, si hæc sola obstet ratio, posse communi sententiæ antiquum suum locum & honorem omnino vel servari, vel restitui. Conf. Wolf. *Cur. Philol.* ad h. l. p. 150.

§. 9.

Observamus 6. ex præfente statu controversiæ hujus exegetico-dogmaticæ, eam cum altera quæstione de *Annihilatione* vel *Renovatione mundi futura* & re ipsa esse connexam, & nostra quoque ætate varia

OC.

occasione & intentione connecti a disputantibus Theologis. DANNHAUERUS in *Diss. de Gemitu Creaturarum*, quæ XI. est in P. I. Voluminis *Diss. conjunctim editi*, in C. VI. de *Terminandi modo ac tempore* quærit primo: *Quomodo illud?* ac respondet: *Per ipsum sui non esse, per annihilationem, quam deinde e scopo desiderii Creaturæ, e finis genere, e paritate creaturæ bestialis, ac denique ex harmonia parallelorum pluribus verbis adstruit.* p. 232. seqq. Ven. HENRICUS KLAUSINGIUS, Theologus Lipsiensis, in celebri *Diss. de annihilatione mundi* p. 15. seqq. hoc maxime fine tractat locum nostrum *Apostolicum*, ut ostendat, nihil contra annihilationem, nihil pro renovatione mundi inde concludi posse, ratus nim. omnino per annihilationem quoque liberationem Creaturæ (quam ceteroquin recepto more explicat) designatam censeri posse, variisque objectionibus huic opinioni oppositis respondet, quas hoc loco ut repetamus, necesse non est, postquam multa in hanc rem diximus *Institut. Exegetico - Theologicis* p. 1163. seqq. Ex novissimis autem Theologis huc referri meretur Ven. D. BURGMANNUS, Rostochiensis hodie Theologus. Is enim in *Programmate ad Disput. inauguralem Prof. SASSE de Cælo novo & nova terra*, postquam acrius, ac unquam antea ab ullo factum est Theologo, non modo veritatem, sed etiam jus problematis abjudicavit sententiæ de futura Renovatione mundi, diligenter quoque cavit, ne *Pauli dictum Rom. VIII. 19. seqq.* huic ulla ratione favere videatur. *Habet, inquit responsionis loco, non abnuo speciem aliquam oratio Apostolica, sed tantis cinctæ est difficultatibus, ut urgeri pro mundi restitutione nequeat. &c. l. c.* Nobis quidem perinde est, quicquid de quæstione dicta statuere quis velit, ferendum tamen non existimamus, ut necessitas aliqua annihilationem mundi statuendi imponatur in Ecclesiis nostris, & sive hæc, sive illa, sententia ex possessione antiqua suæ libertatis privata autoritate deturbetur. Est interim probabile, odium doctrinæ de Renovatione mundi hodie ex rationibus valde accessoriis invalescens validum quoque influxum in expositionem *Rom. IIX.* in posterum habiturum: frigidum enim & improbabile esse, quod Creatura per annihilationem sit liberanda, secundum Apostolum, pauci forte non vident. Alterum vero cum tantopere displicere cœperit, nihil jam superest, quam ut caput illud *Rom. IIX.*

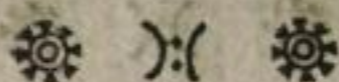
sensu Qq. modernorum aliter explicatum divertatur alio, ac honeste
 sepeliatur. Quæ ceteroquin hac occasione in *cit. Programme* paulo
 specialius contra me, & Ven. Collegam meum D. KLEMMIUM disputa-
 vit D. D. BURGMANNUS, nolim quidem in publicam contentionis ma-
 teriam convertere. Si tamen dicere quicquam velimus in hac causa,
 putem, præcipuum robur objectionum esse in cumulatione tumul-
 tuaria multarum quæstionum, ad quarum plerasque illi, qui reno-
 vationem defendunt, vel pro problemate habent, nulla ratione re-
 spondere tenentur. Sunt illæ præterea paradoxæ, supponunt igno-
 rantiam sufficientium datorum, propter quam multa specialia cum
 certitudine exponi non possunt, confundunt distinctissima, & saltus
 denique faciunt consequentiarum cum summa præcipitatione. Quæ-
 stiones maxime de malo quodam morali in cælo & terra latente, &
 per ignem purificando alienæ sunt; neque credo, quod unquam patro-
 nus aliquis illius sententiæ de eo cogitaverit: Possent vicissim magno
 numero rependi quæstiones consimiles: Cur Deus non simplici po-
 tius verbo omnipotentia suæ mundum sit annihilaturus, quam per
 ignem exurentem & colliquantem, si hoc voluit, cum aliud sit ex-
 urere & dissolvere, & aliud annihilare? Quid opus sit futurum his
 ambagibus? An Deum deceat, ideo totum creare universum, ut
 postquam vix a creatione sua cœpit existere, maledictioni per reli-
 qua pauca annorum millia subjectum, sine ullo alio usu totali divi-
 nitus a Creatore intento, iterum destruat & annihiletur? aliaque
 id genus plura forte magis adhuc ponderosa quæstionibus prioribus.
 Si Deo placuerit renovare mundum quoque visibilem, de finibus
 ipsius legitimis & Deo dignis nulla tunc ratione est dubitandum. Ab
 hominibus illi fines & usus proprio arbitrio confingendi non sunt.
 Nec tamen fas est temere rejicere eos, qui sua verisimilitudine non
 destituuntur, qualis est, quod beati in renovato mundo habituri sint
 objectum contemplationis perfectorum Dei operum & laudum divi-
 narum. Nihil contra facit, quod Deus beatus sit futurus omnia in
 omnibus. *1. Cor. XV. 28.* Nunquam enim demonstrari potest, Deum
 solum immediatum & unicum fore beatitudinis objectum beatis,
 eosdem vero e creaturis glorificatis nullam delectationem mediatam
 &

& accessoriam sub Deo, & propter Deum; atque in gloriam Dei habituros: dicendum quoque alias, ne quidem inter seiplos commercio latificante eosdem gavisuros, quod nemo dixerit. Neque huc pertinere videtur abolitio cognitionis specularis *1. Cor. XIII. 10. seq.* quæ in modo est, non in objectis. Reliqua pacis & modestiæ studio dimittimus.

§. 10.

Apparet insuper 7. ex præsentate statu & forma hujus controversiæ exegeticæ, apud R Catholicos quoque interpretes modernos non ingrati esse expositionem *κτιστους* apud Apostolum de gentilibus, cujus rei specimen vel nuper dedit JOH. HARDUINUS, Jesuita, in suo in *N. T. Commentario. Paraphrasis v. 19. seqq. c. VIII. ad Rom.* apud ipsum hæc est: „*v. 19.* Nam quæ expectans est Creatura, h. e. gens quælibet, quæ Deum timet, manifestationem & gloriam filiorum Dei expectat. *v. 20.* Rebus enim tractandis & agitandis, quæ sunt per se plenæ inanitatis, omnis gens etiam, quæ Deum timet, subjecta est in hac vita, non volens: sed tamen patienter fert propter eum, qui subjecit eam in spe futuræ libertatis & gloriæ. *v. 21.* In spe, inquam, quia etiam ipsa gens quælibet, quæ Deum timet, liberabitur ab hac servitute vitæ corruptibilis, assereturque in libertatem, quæ comes est gloriæ filiorum Dei propriæ. *v. 22.* Scimus enim, quod omnis gens, quæ Deum timet, ingemiscit, & veluti parturit omni ævo, uti etiamnum isto, cupiens liberari ab hac vita mortali, & esse cum Deo. *v. 23.* Non solum autem illa, cui vel nondum omnino, vel non sufficienter promulgatum est Christi Evangelium, & Deum tamen timet, sed etiam nos ipsi intra nos gemimus adoptionem, paratam his, qui filii Dei sunt, patienter expectantes, h. e. redemptionem seu glorificationem corporis nostri. „ac deinceps in *Notis ad v. 19.* hæc habet: „Expectatio creaturæ est creatura expectans, quemadmodum *c. XI. 7.* electio dicitur consecuta justitiam h. e. electa creatura, electa gens. Creatura autem h. l. est gens quælibet, quæ Deum timet, & expectat a Deo remunerationem *Hebr. XI. 6.* Erant autem præter Judæos etiam inter gentiles, qui crederent & sperarent in Deum. *Act. X. 34. seq.* Creatura igitur expectans vel est Judaica, vel gentilis:

lis:

lis: ex utraque autem illa gente vocati Christiani in Christo nova creatura appellantur a Paulo 2. Cor. V. 17. & Gal. VI. 15. creaturam illam utramque, veterem cum nova, conjungit. Vanitati] Respicere Apostolus videtur illud Davidis dictum Ps. XXXIIX. (39) 7. seqq., Si jungamus cum HARDUINO CALMETUM, illum contra deprehendemus una cum aliis Commentatoribus suæ partis assentiri communitentiæ. Post relatas enim ceteras (de quibus hucusque in Dissertatione nostra actum est) subjungit hanc ἐπιπρω: La premiere explication est la meilleure, & la plus suivie. Ad v. 21. autem sic commentatur: S. Paul continue dans sa prosopopœe: Les creatures attendent avec empressement, & esperent avec confiance de voir un heureux changement de sa condition: elles se flattent de sortir de cette captivité, ou le peché de l'homme les a reduites, & d'entrer un jour dans la liberte de la gloire des enfans de Dieu. Ce n'est pas a dire, que les creatures inanimées doivent reellement jouir de la beatitude, ni participer a la gloire des Predestinez. Mais elles y auront part a un certain sens, lorsqu' a la fin des siecles elles entreront dans un etat pur, incorruptible, & plus parfait, que celui, ou elles etoient auparavant: elles ne seront plus sujettes aux alterations & aux vicissitudes, comme elles l'etoient sous le regne du peché, ni a l'abus, que l'homme pecheur faisoit de leur beauté, & de leur bonté, en s'en servant contre l'intention du createur, & pour offenser sa clemence. Comment. literal T. II. X. p. 99. 100. Neque apud HARDUINUM nova rationum momenta pro sua hypothese, neque apud CALMETUM pro communi, occurrunt, unde utraque, ut opinor, stat & cadit cum illis, quæ jam in præced. §§. ex aliorum mente attulimus. Regnabit quoque hæc varietas cogitationum de hoc textu Apostolico in posterum. Nihil ergo superest, quam ut cuilibet sua relinquatur libertas, ut in mille aliis hujus ordinis. Nobis interim visum est maxime necessaria hic colligere, ut pateat, quid porro in Examine quæstionis vexatissimæ sub examen vocari mereatur? & quantum inter sit, ne peregrina & aliena a scopo principali propter hypotheses accessorias sine necessitate misceantur.

Tantum pro instituti ratione.

Coll. diss. A. 130, musc. 39